

SUVALKIEČIŲ MELODIJOS

Toks rinkinio pavadinimas muzikologui persi-
šasi vos pėmus į rankas naują leidinį *Paklausykite manę, jauno bernelio*¹. Šio leidinio
apimtis ir specifika patraukia kiekvieno
liaudies dainomis besidominčiojo dėmesį.
Tautosakos rinktinę sudarė vienas iš šio
krašto šviesuolių Jaunius Vylius, kuris per
daugelį savo gyvenimo metų surinko ir už-
rašė nemažai turtingos suvalkiečių tautos-
kos kūrinių, daugiausia – liaudies dainų.

Sąlygiškas knygos pavadinimas atsiranda
susipažinus su šia naująja tautosakos
rinktine, kuri tarsi tęsia 1938 metais išleis-
to lietuvių liaudies dainų leidinio², vėliau
dar džiukų ir aukštaičių melodijų rinkinių,
išleistų Vilniuje 1981 ir 1990 metais³, už-
mojį. Iki šiol dar nepasirodė seriją tęsian-
čios suvalkietiškos ir žemaitiškos rinktinės.
Naujasis leidinys kol kas užpildo šią spragą.
Jis taip pat dar kartą paneigia ilgą laiką
tarp kultūrininkų plitusią nuomonę, kad
Suvalkija – nedainingas kraštas (tai lėmė ir
vėlyvą šio krašto etnomuzikologinį tyrimą)
ir vaizdžiai pademonstruoja XX a. pabaigos
ir XXI a. pradžios dar išlikusių dainų
žanrų, stilių ir atskirų dainos klestėjimo
etapų muzikinių interpretacijų įvairovę.
Tad J. Vyliaus sudaryta rinktinė sutikta
kaip labai laukta. Ji papildoma šios srities li-
teratūrą (čia minėtini leidiniai su melodi-

jomis, kuriuose anksčiau buvo spausdin-
tos J. Vyliaus tyrinėtų vietovių dainos: du
Jono Basanavičiaus 420 dainų rinkiniai
Ožkabalių dainos su melodijų pavyzdžiais
(1902, pakartota 1998 m.); *Dainos: Vieux
chants Litوانيens*, Gražinos Krivickienės
padainuotos Vilkaviškio apylinkių dainos
su melodijomis (II leidimas, 2008), Ade-
lės Kazlauskienės Prienų ir Kazlų Rūdos
apylinkių dainos *Vai tu rugeli* (2003), ats-
kiros suvalkiečių dainos Jono Balio rink-
nyje *Lietuvių dainos Amerikoje* (Bostonas,
1958) ir keletas kitų.

J. Vyliaus užrašytos tautosakos rinktinė
sudaryta tradiciniu būdu. Didžiausią jos
dalį sudaro dainų, muzikos instrumentų ir
dainuojamų pasakų muzikiniai pavyzdžiai.
Taip pat knygą papildoma ir žodinė tautosaka:
pasakos, sakmės ir oracija, pasakojimai ir
mažųjų formų tautosaka. Knygos pradžioje,
atvertus kietąjį jos viršelį, matome Suval-
kijos regiono žemėlapi ir jame pažymėtas
vietoves, kuriose dainos buvo surinktos;
žemiau išvardytos pateikėjų pavardės pagal
tyrinėtas vietas. Smulkiau apie pateikėjus
ir dainų užrašymo laiką rasime metrikoje
po kiekvienos dainos, taip pat dainos vietą
Lietuvių liaudies dainų kataloge (toliau –
LLDK). Po kiekvienos dainos pažymėti ir
mažiau žinomi tarmiški žodžiai. Dėl to šis
leidinys yra patogesnis ir skiriasi nuo anks-
tesnių, kuriuose metrikos ir žodynėlis buvo
pateikti prieduose, leidinio gale.

Knygos pratarmėje parengėjai pabrėžia
jos išskirtinumą ir reikšmę panašių rink-
tinių leidyboje. Čia rašoma: „stambesnių
suvalkietiškos tautosakos leidinių pasta-
raisiais metais nebūta. Dėl to šia knyga
stengiamasi ne tik užglaistyti susidariusią
leidybos spragą, bet ir apibendrinti vieno
asmens ilgamečio darbo rezultatus ir pa-
gerbti visus šiame vyksme dalyvavusius
žmones.“ Pratarmėje taip pat pateikiama
rinkinio charakteristika, atkreipiamas dė-

1 *Paklausykite manę, jauno bernelio: Jauniaus Vy-
liaus užrašytos suvalkiečių tautosakos rinktinė*,
sudarė Jaunius Vylius, tekstus parengė Povilas
Krikščiūnas, melodijas parengė Aušra Žičkienė,
Rūta Žarskienė, natografe Eligija Garšvienė, Vil-
nius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas,
2011. – 433 p. + komp. pl.

2 Lietuvių liaudies melodijos, parengė Jadvyga
Čiurlionytė, *Tautosakos darbai*, 1938, [t.] V.

3 *Džiukų melodijos*, parengė Genovaitė Četkauskaitė,
Vilnius, 1981; *Aukštaičių melodijos*, parengė Lai-
ma Burkskaitienė, Vilnius, 1990.

mesys į dainų atlikimo ypatybes, melodijų transkripcijos problemas, smulkiai nusakomus dainų atlikimo niuansus, pirmą kartą leidiniuose žymimus melodijų užkilimus (Nr. 7, 80, 85 ir kt.), vartojamus sutartinius ženklus, neaplenkiant ir instrumentinių kūrinių bei sakytinės tautosakos.

J. Vylius nuopelnai ir muzikinio folkloro rinkimo istorija aprašyta įžanginiame Povilo Krikščiūno ir Aušros Žičkienės straipsnyje „Jaunius Vylius ir Suvalkijos tautosaka“. Jame dar kartą pabrėžiama dviguba leidinio vertė: dainuojamosios tautosakos suvalkietiškojo charakterio atskleidimas ir vieno tautosakos rinkėjo darbo reikšmė. J. Vylius tikrai nusipelnė didelio įvertinimo ir gali būti statomas į vieną gretą su tokiais pavieniais savo krašto liaudies dainų rinkėjais, kaip Christianas Barčas, Jonas Basanavičius, Antanas Juška, Adolfas Sabaliauskas ir daugelis kitų, kurie buvo pasišventę dvasinės liaudies kultūros išsaugojimui. J. Vylius kaip rinkėjas brendo visą ekspedicijų metą, o vėliau ir savarankiškai, kuo geriau suvokdamas dainų vertę grožėjosi senaisiais dainų klodais ir juos fiksavo garso įrašuose.

Akademiniam leidiniui populiarumo suteikia J. Vylius straipsnis „Žmonės, su kuriais suvedė likimas“. Jame autorius dalijasi savo ekspedicijų įspūdžiais, aprašydamas žymiausius sutiktus žmones, jų pasakojimus apie dainavimo tradicijas praeityje. Iš šių pasakojimų išryškėja ir atlikėjų asmenybės, pomėgis dainuoti, repertuaro apimtis, ypatingos vertės senos sandaros dainos.

Prisiminimai iliustruojami dainininkių, pasipuošusių proginiais drabužiais, dainavimui visada pasirišusių švarias skareles ir pasidabinusių ne kasdien nešiojamais karoliais, nuotraukomis. Kitų dainininkų ir muzikantų nuotraukos įdėtos knygos gale. Gaila, kad nepaminėta tikrai nusipelnusi

tipiška suvalkietiško charakterio perteikėja Marija Mažulaitienė iš Būdviečių kaimo (Pajevonio apyl.). Nors jos keletas dainų ir buvo publikuota anksčiau (kai kurios kitų dainininkių dainos rinkinyje skelbiamos ir antrą kartą), tačiau ji, kaip vertingų dainų pateikėja, galėjo patekti ir į šį rinkinį, juo labiau kad dainininkės būdas ir vertingos jos dainos pasižymėjo ir savitu grožiu. Gal per mažai pateko ir Adelės Kazlauskienės vienbalsės sandaros suvalkietiško stiliaus dainų, kuriomis ji išsiskiria, nesvarbu, kad dalis jų jau buvo spausdinta. Jos būtų ryškiau atspindėjusios dainininkės, kaip atlikėjos, būdą ir savitą dainavimo manierą.

Rinkinio turinys atitinka visų sričių skelbiamos tautosakos santykį: didelę dalį sudaro dainos, daugiausia vestuvinės, keletas itin vertinamų raudų ir kiek mažiau likusių žanrų. Norėtusi tik aiškesnio dainų žanrinio suskirstymo, nes ne iš karto aišku, kur baigiasi vienas žanras ir kur prasideda kitas. Nuosekliai pagal žanrus sekant dainas randame nemažą rečiau aptinkamų darbo dainų pluoštą, ypač gausu, kaip būdinga, vestuvių dainų, po keletą jaunimo, meilės, taip pat nemažai LLDK dar neužfiksuotų baladžių.

Dainų etninę bei žanrinę priklausomybę paprastai lemia jų melodiniai tipai, dažniausiai konkretūs, neglaistomi, bet labai poetiški vaizdai ir, žinoma, dainavimo būdas. Suvalkietiškieji bruožai ryškiausiai pasireiškia vienbalsėse, senos sandaros dainose (Nr. 15, 25, 38, 39 ir kt.). Tai seno klodo dainos, tokios kaip „Skęsti, sesute, skęsti“ (Nr. 55), „Atlėkė gulbių pulkas“ (Nr. 67) ir kitos. Pasak A. Žičkienės, „tai dainos – ženklai, dainos – apeigos simboliai, ataidintys turbūt dar iš gentinės Sūduvos“. Mažiau ryškūs šie bruožai daugiabalsėse dainose (Nr. 21, 45, 129 ir kt.). A. Žičkienė taikliai ir vaizdingai apibūdina įvairius dainų sluoksnius, daugiabalses dainas, kurios

buvo paveiktos aplinkinių regionų dainuojamojo folkloro: dzūkiškos–nedzūkiškos, žemaitiškos–nežemaitiškos, rytprūsiškos–nerytprūsiškos, aukštaitiškos–neaukštaitiškos, bet labai suvalkietiškos (p. 23). Turint nemažą ekspedicijų patirtį Suvalkijoje, vis dėlto nustebino žanrinė melodijų tipų įvairovė. Krašte, kur, kaip manyta, klesti tik naujo tipo dainos su suvienodėjusiomis melodijomis, staiga rasta melodijų įvairovė, netgi žanriniai jų ypatumai, kurie neišryškėjo seniau, kai nebuvo užrašomos melodijos, pavyzdžiui, raudos ar dainuojamieji pasakų intarpai. A. Kazlauskienės raudos buvo skelbtos ir anksčiau, bet šiame leidinyje raudotojų būrys gerokai padidėjo.

Dalis harmoninės sandaros dainų buvo užrašytos kaip vienbalsės iš vieno dainininko todėl, kad nebuvo pritarėjų. Tokių yra bene daugiausia. Matyt, Suvalkijoje vyrauja vėlyvasis daugiabalsis dainavimo būdas ir tik iš talentingų dainininkų atsiskleidžia senasis žanrinis ir melodinis sluoksnis. Prie naujo bruožo reikia priskirti ir ritmo atvejus, kai melodija skamba nelengvai transkribuojamu linguojančiu trioliniu ritmu (Nr. 16, 44, 124 ir kt.). Gal tai ir suvalkietiška savastis.

Rinkinio priedas – garso įrašų plokštelė – jau nebe naujovė, tačiau reikia pabrėžti, kad gyvas atlikimas kaip tik leidžia suvokti kūrinių savitumą, atskirų dainininkų manierą. Ypač tai svarbu instrumentinėje muzikoje, nes jos transkripcijos menkai ką tepasako, o gyvas įrašas atskleidžia grojimo būdą ir kiekvieno instrumento tembrą.

Į rinkinį sudėtos visų žanrų dainos ir raudos (135 vnt.), rateliai (18), žaidimai (4), kanklių (3), smuiko (3), armonikos (5) pavyzdžiai, pasakos (kai kurios su dainuojamaisiais intarpais), oracija, pasakojimai, patarlės, priežodžiai, mįslės, minklės, skaičiuotės, garsų pamėgdžiojimai bei kita įvairi žodinė tautosaka. Tad drąsiai galime

teigti, kad J. Vyliaus surinktos tautosakos rinkinys lenkia iki jo išleistus vienos teritorijos jau minėtus rinkinius.

Laima Burkšaitienė

101 STRAIPSNIS APIE LIETUVOS ETNOLOGIJĄ IR ANTROPOLOGIJĄ

Knygos bei interneto svetainės pavidalu skaitytojus pernai pasiekė *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*¹, kurią išleido Lietuvos istorijos institutas.

Pasak šio leidinio sudarytojos dr. Vidos Savoniakaitės, autorių kolektyvas – penkiasdešimt įvairių mūsų šalies mokslo tyrimų institutų ir universitetų mokslininkų – parašė 101 straipsnį apie Lietuvos etnologiją ir antropologiją, iškiliausius jų tyrėjus, Lietuvos žmonių tapatybės sąvokas. Enciklopedija atspindi šių laikų etnologijos ir antropologijos būklę, ji yra labiausiai tiriamų temų apžvalga, o kartu ir mokslinė polemika, pateikianti dar tik pradėtus, diskutuojamus tyrimus.

Kaip rašoma anotacijoje, šioje „enciklopedijoje nagrinėjama etnologijos, antropologijos mokslo istorija ir metodologija. Supažindinama su mokslinių tyrimų tematika, sąvokomis, metodais, rezultatais. Atskleidžiami tarpdisciplininiai požiūriai. Knygoje siekiama parodyti, kad žmonių tapatybę reikia tirti ir vertinti, atsižvelgiant į jų etninę, istorinę, kultūrinę, tautinę tapatybę įvairiuose kontekstuose. Tai interpretuojama, konstruojama samprata“.

Pavarčius enciklopediją, kyla klausimas: ar reikėjo imtis tokios knygos rašymo ir leidybos, ar joje apžvelgiamos mokslo

¹ *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*, sudarytoja Vida Savoniakaitė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. – 518 p. (Prieiga per internetą: <<http://identitetas.mch.mii.lt>>.)